

ÖLÜMSÜZ BESTECİLER VE ÖLDÜRÜCÜ MİKROPLAR

Semih BASKAN

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, ANKARA
msbaskan@yahoo.com

TARİHÇE

Bugün hayatımızın ayrılmaz bir parçasını oluşturan müzik bazen hüznün, bazen neşenin ve mutluluğun esin kaynağını teşkil eder.

Müziğin tarihçesine doğru bir yol alırsak karşımıza çıkanları şöyle bir gözden geçirelim; Mağarada biri oturmuş, iliği çıkarılmış bir kemikte delikler açıyor, kaldırıp ağzına götürüyor, kemiğe üfürüyordu. Üfürüm ses uluyor ve bir biçim olarak zamanla müzik oluşuyordu⁽¹⁾.

40,000 – 45,000 yıl önce insan neslinin ortaya çıkışından çok uzak olmayan bir zamanda, başka türlü açıklanması olanaksız olan, içi boş, delikli kemik parçalarının bulunduğu Güneybatı Almanya’da Geissenklörle’de ve Slovenya’da Diuje Babe’de müziğin başladığı kesin olarak ortaya konmuştur⁽¹⁾.

Eski Yunanca’dan gelen “musike” sözcüğü Yunan Mitolojisindeki esin perileri olan “muse” sözcüğünün kökünden kaynaklanır. “Muses” Türkçe’de Musa’lar veya Müz’ler olarak anılır. Müzik (Music) sözcüğü Müz’e ait, Müz’e yaraşır bir sanat anlamındadır. Müz’lerin babası tanrıların kralı Zeus, annesi ise Mnemosyne’dır. Her biri dans edip, şarkı söyleyerek yaratıcı düşünceleri sunarken, hastaları iyileştirir, karanlık düşünceleri uzaklaştırırlar⁽²⁾.

Platon ve Aristoteles gibi Eski Yunan felsefecileri, müzikle matematiğin ilişkilerini vurgularken tarih boyunca nice felsefeci, müziğin, maddeden arınan ve doğrudan insan ruhuyla birleşen en yüce sanat olduğunu savunmuşlardır⁽²⁾.

Uygurlıkların en anlamlı göstergesi, bilim ve sanat yaşamı olduğuna göre Çinli bilge Konfüçyüs’ün (M.Ö. 551-479) ünlü değerlendirme ölçütünü yinelemekte yarar vardır: “Bir ülkenin doğru yönetilip yönetilmediğini, ahlaki açıdan yücelip, yücelmediğini anlamak istiyorsanız, o ülkedeki müziğin düzeyine bakınız”⁽³⁾.

Eski uygarlıkların müziği Batı’ya ne gibi bağlantılarla ulaşmıştır? Bu konuda kesin, net bir açıklama yapmaya çalışmak zordur. Çünkü eldeki belgeler çok azdır. Müzik incelemelerinde en güvenilir belgelerin sesli belgeler olacağı ise apaçık bir gerçektir. Oysa sesli belge sağlama ve saklama gereçleri ancak 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Seslerin kağıt veya herhangi bir gereç üzerine yazılmasına “notalamaya” gelince: Notalama yöntemlerinin iki yüzyıl öncesine dek kesinlikten çok uzak oluşu göz önüne alındığında daha önceki dönemlere ait belgelere dayalı bilgi bulmak imkansızdır⁽⁴⁾.

Müzik notaların birleşmesiyle yapılır. Laboratuvar testlerinden ya da küredeki kültürlerden elde edilen tüm kanıtlar, beynin özellikle basit orantılı bileşimlere duyarlı olduğunu, mümkün olan en basitinin oktava uyan 2:1 olduğunu gösteriyor.

Algı ile böylesine iç içe geçmiş olan müzik zihni aydınlatır. Ses olarak müzik, işitsel dünyayı, rüzgarın iniltisini, sakin dalgaların yinelenen fısıltılarını, kuş ötüşlerini temsil edebilir. Ritim olarak müzik düşünceye dalmış suskunluğumuzu ya da yarış halindeki etkinliğimize ayak uydurabilir⁽¹⁾.

Müzik ritim, melodi veya harmoni ile organize edilmiş sesler olarak tanımlanır. Klasik müzik ise bir sanat müziği olarak kabul edilen, köklerini batı ayinleri ile dünyevi müziğin karışımından alan 11. yüzyıldan günümüze kadar uzanan geniş bir zaman diliminde yapılan müzik tarzına verilen isimdir.

Sanat müziği, besteci (kompozitör) dediğimiz kişilerin yaratıcı bir bilinç içinde verdikleri yapıtların tümüne denilmektedir. Bu tanıma uygun olanlar Avrupa’da ancak 10. yüzyıldan bu yana görülmektedir⁽⁴⁾.

İşte biz bu çalışmamızda çeşitli enfeksiyon hastalıkları nedeniyle yaşama veda eden ünlü kompozitörlerin (bestecilerin) hayat hikayele-

rinden bazı kesitleri sizlere sunmayı amaçladık.

SEPSİS

Yüzyıllar boyunca pek çok önemli insan sepsis nedeni ile hayatını kaybetmiştir. Rönesans Prensesi Lucrezia Borgia doğum sonrası sepsisten, Ignaz Semmelweis ironik bir şekilde parmağının kesilmesine bağlı oluşan sepsisten, ünlü ressam Eduard Monet bir bacak amputasyonu sonucu oluşan sepsisten, "gonokok" mikrobunu bulan Albert Neisser bir böbrek taşı ameliyatı sonrası meydana gelen sepsisten, radyo dalgalarının mucidi Heinrich Hertz bir diş apsesine bağlı sepsisten kaybedilen ünlü isimlerdir⁽⁷⁾.

TÜBERKÜLOZ

19. yüzyılda endüstrileşme ile birlikte bir başka hastalık ortaya çıkmış ve gerçek epidemi oluşturmuştur. 1876 yılında Almanya'daki tüm ölümlerin % 12'si tüberküloza bağlı idi. Bu dramatik gelişimde tüberküloz, veba, kolera veya sifilizden tamamıyla farklı bir enfeksiyon türü olarak karşımıza çıkar. Romantik bir hastalık olara kabul edilir ve genç yaşlarda ölüme götürür. Kaşifler, sanatçılar, bohem yaşayanlar bu hastalıktan etkilendiler⁽⁷⁾.

SİFİLİZ

Veba Avrupa'ya Genova'ya Asya'dan gemi ile ulaşan 1347 mülteci ile gelip yaklaşık 6 yıl içerisinde 20 milyon insanın ölümüne neden olmuştur. Sadece Almanya'nın Lubeck kentinin % 95'i vebadan ölmüştür. Bu nedenle vebaya Avrupa'da "Kara ölüm" adı verilmiştir.

Veba Avrupa'ya Asya'dan gelirken diğer yandan sifiliz de Amerika'dan buralara ulaşıyordu. Avrupa kıtasını bir fırtına gibi harap eden bu hastalığın muhtemelen Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinden sonra denizciler aracılığıyla buraya ulaştığı düşünülmektedir.

Bir çok kompozitör sifiliz ile enfekte oldular. Bunların arasında yer alan Friedrich Smetana, Robert Schumann ve Hugo Wolf bu hastalığın progressif ilerlemesi ve mental harabiyet neticesi hayatlarını kaybettiler⁽⁷⁾.

HANS LEO HASSLER

26.10.1564 Nürnberg - 08.06.1612 Frankfurt

26 Ekim 1564 tarihinde Almanya'da doğdu. 1585 yılında müzik eğitimini İtalya'da aldı. Fuggen ailesinin hizmetine girdi. Burada çok meşhur eseri olan "Lustgander"i besteledi. Alman besteci geç Rönesans ve erken Barok döneminde eserlerini verdi. Kendisi Bach öncesi dönemin en önemli Alman bestecilerinden birisidir. Tüberküloza yakalanan bestecilerin en ünlülerindendir. Hastalık kendisini ve sanat yaşamını olumsuz etkilemiş ve 8 Haziran 1612 tarihinde Frankfurt/ Mainz'de vefat etmiştir^(7,8).

JEAN BAPTISTE LULLY

28.11.1632 Florensa - 22.03.1687 Paris

28 Kasım 1632 tarihinde Florensa'da doğdu. İtalyan asıllı besteci, kemancı idi. Erken Barok dönemi bestecilerinden sayılır. Çalışma hayatının tümünü Fransa'da Kral XIV. Lui döneminde sarayda geçirdi. 1661 yılında Fransız vatandaşlığına geçti. Fransız opera stiline baba olarak sayılmıştır. Operaların yanı sıra bale için müzik ve ayinler için kilise müziği de bestelemiştir. 1686 yılında Fransa Kralı hastalanmıştır. İyileştiği zaman bunu kutlamak için Lully'den yeni bir müzik konseri hazırlamasını istedi. Bu konser 8 Ocak 1687 yılında verildi. Orkestra Latince Tedeum ilahi bestesini çaldı. Lully orkestra şefliğini yapmaktaydı. O zamanlar şefler orkestrayı idare etmek için henüz baton denilen ince çubukları kullanmıyorlardı. Daha çok ritmi ve birliği büyük bir değneği yere vurarak sağlardı. Lully bir gün orkestrayı yönetirken bu değneği yanlışlıkla ayak baş parmağına vurdu. Bu vurma olayından sonra kısa bir süre içerisinde pürülan bir apse oluştu. İnflamasyon hızla ilerledi ve septik tablo gelişti. Lully ameliyatla ayak baş parmağını kesmelerine izin vermedi. İnflamasyon ilerledi gangren oldu. Lully 22 Mart 1687 tarihinde hayata gözlerini yumdu^(7,9).

CARL MARIA VON WEBER

18.11.1786 Eutin - 05.06.1826 Londra

Alman kompozitör, pianist, gitarist, Romantik okulun ilk en önemli bestecisidir. 19. yüzyılın ilk yarısında Alman müziğinin en ünlü temsilcilerinden birisidir. Alman romantik opera sanatının oluşumunda önemli rol üstlenmiştir⁽³⁾.

1813-1816 yılları arasında Prag Operasında, 1816-1817 yıllarında Berlin, 1817 yılından itibaren de Dresden Operası'nın direktörlüğünü üstlendi. 1820 yılında tüberküloz tanısı kondu. 1823 yılında kendisinden İngilizce bir opera yazması istendi. Weber akciğerlerinden rahatsız olduğundan önce bu teklife olumlu yanıt veremedi. Fakat daha sonra ailesinin geçimini sağlamak için bu teklifi kabul etti. Londra'ya gelince bu operayı 18 ayda bitirdi. Metnini İngilizce yazdığı Oberon (Perilerin Kralı) operasını ilk kez 12 Nisan 1826 tarihinde Covent Garden'da yönetmesi büyük coşkuyla karşılandı. Ne yazık ki başarı ve zaferin verdiği sevinç uzun sürmedi. İngiltere'nin sisli havası hastalığını korkunç bir şekilde ilerletti.

Weber çok sevdiği ailesine ve vatanına kavuşmadan yazdığı Oberon operasının sonraki temsilcilerini göremeden 05.06.1826 tarihinde henüz 40 yaşında iken hayata gözlerini kapadı. İngilizler onu büyük bir saygıyla Moorefield Chapel Mezarlığına gömdüler⁽¹¹⁾. Ölümünden 18 yıl sonra Dresden Hükümeti Richard Wagner'in öncülüğünde Weber'in kemiklerini İngiltere'den getirtti. Richard Wagner Weber'in mezarı başında şunları söylüyordu; "İngilizler sana şimdi en büyük hayranlığı duyuyorlar, Fransızlar önünde saygıyla eğiliyorlar. Ama yalnız ve yalnız Almanlar seni yüce bir sevgiyle sevebiliyorlar"^(11,12).

FRANZ SCHUBERT

31.01.1797 Viyana - 19.11.1828 Viyana

Besteci Franz Schubert'in eserleri 19. yüzyılın en yaratıcı bestecileri arasında yer alır. Kendi yaratıcılığı ile müzik sanatının tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. Ana alanını lied ve piano minyatürleri oluşturur.

Beethoven onun için "Schubert'i ilahi bir kıvılcım dünyaya getirmiştir" demiştir. Beethoven'in öncelikle çalgı müziğine dayalı zekasına karşın Schubert daha çok insan sesi anlayışına dayalı müzik yapmayı tercih etmiştir. Dünyaca ünlü şairlerin romantik şiirlerini bestelerek lied tarzı şarkı türünün en güzel örneklerini sunmuştur.

Franz Schubert sifilizden hastalanan kompozitörlerden biridir. Bu hastalık müziğine de yansımıştır. "The Winter Journey", "The

Eriking", "The Unfinished" ve keza "Death and the Maiden" buna örnek gösterilebilecek eserler sayılabilir.

Schubert muhtemelen 1818 yılında *Treponema pallidum*'la infekte oldu. O tarihte henüz 21 yaşında idi. 1821'in sonu ve 1822'de hastalık daha belirgin olarak ortaya çıktı ve sifiliz tanısı kondu. Yukarıda sözü edilen "Death and the Maiden" isimli bestecisini 1824 yılında tamamladı. Lied'in içeriği ve anlamı Paris'te Music d'orsay'de sergilenen "Death and the Maiden" isimli tablo ile özdeşleşir. Burada ölüm siyah elbiseli bir kadın olarak betimlenir. 1827 yılında Schubert bir başka hastalığa yakalanır. Kontamine olan sudan içen Schubert tifoya yakalanır. 1827 yılında Mart ayında Beethoven artık son günlerini yaşamaktaydı. Schubert çok sevdiği bu besteciye ziyaret etti. 26 Mart 1827 tarihinde düzenlenen Beethoven'in cenaze töreninde çok hasta olmasına karşın 38 meşale taşıyıcısından biri olarak görev aldı. Kronik sifiliz enfeksiyonuna bağlı olarak vücut direnci azaldığından bu ikinci hastalığa karşı koyamaz ve 19 Kasım 1828'de vefat eder. Viyana Merkez Mezarlığında çok sevdiği Beethoven'in yanına gömüldü^(7,13,14).

NICCOLO PAGANINI

27.10.1782 Genova - 27.05.1840 Genova

Gelmiş geçmiş en büyük keman virtüözü olarak tanımlanan Paganini klasik dönem bestecileri arasında sayılır. Baş döndürücü çevikliği, son derece duygusal yorumuyla inanılmaz bir müzisyendir⁽¹⁵⁾.

Paganini'nin bestecilik ve icracılık sanatı enstrümantal müziğin gelişiminde özellikle Berlioz, Listz, Chopin, Robert Schuman gibi ünlü bestecilere esin kaynağı olmuştur⁽³⁾.

Sifiliz tanısı kendisine ilk kez 1822 yılının başlarında kondu. Tedavisinde civa ve opium kullanmaya başladı. Bir süre sonra sağlığı bozuldu ve psikolojik yan tesirler ortaya çıkmaya başladı. 1834 yılında Paris'te iken bu kez tüberküloza yakalandı. Bundan sonraki dönemde sanat hayatı hastalıklarından olumsuz etkilendi. Paganini 27.05.1840 tarihinde Nice'deki evinde hayata gözlerini kaparken, konser gezilerindeki sihirli ve sadık arkadaşı Stradivarius kemanına sarıldı ve öyle kaldı^(15,16).

Bir besteci olmaktan çok, olağanüstü yaratılıştaki bir kemancıydı. Keman çalma sanatını doruk noktasına ulaştırmıştı.

GAETANO DONIZETTI

29.01.1797 Bergamo - 08.04.1848 Bergamo

Erken romantik dönem İtalyan opera bestecisidir. Opera kariyerine Rossini'nin doğal bir devamı olarak başlamıştır. Ciddi operayla komik opera türlerini başarıyla kaynaştıran ilk besteci olmuştur. 1828 yılında evlendi. Ancak karısının 1837 yılında kolera salgınından ölmesi besteciye olumsuz etkiledi. Napoli konservatuarında öğretmenlik buldu. Karısının ölümünden sonra Napoli'de konservatuarda müdürlük görevi verilmeyince bu şehri terk etti. Aşk İksiri (L'elisire d'amore) 1832'de Milano'da bestelendi. Daha sonra Paris'e gitti. Ünlü opera "Don Pasquale" 1843 yılında burada bestelendi.

Donizetti melankolik yapısı, garip hareketleri ve felçli olmasına rağmen opera bestelemeye devam etti. 1845 yılında yeğeni onu doktor gözetimine aldırdı. Sifiliz kaynaklı bir omurilik hastalığı tanısı konuldu. Paris dışında bir akıl hastanesinde tedavi görmeye başladı. 1847 yılında konuşamaz ve felçli bir durumda Bergamo'ya geri döndü. 50 yaşında iken 08.04.1848 tarihinde doğduğu kentte hayata gözlerini yumdu^(17,18).

FREDERIC CHOPIN

22.02.1810 Zelasowa Wola - 17.10.1849 Paris

Romantik dönemin en önde gelen Polonya'lı bestecisi ve piyanistidir. Babası Fransız, annesi ise Polonya'lı idi. Ömrünün büyük bir kısmını şöhretini kazandığı Paris'te geçirmesine rağmen gönlü her zaman o dönemde Rus işgali altında olan vatanı Polonya'da olmuştur. Chopin tam anlamıyla romantik bir sanatçıdır. Fakat yaratılış açısından ise bambaşka bir kompozitördür. Piyanoda kendini gösteren yeni tınılama olanakları sunmuş, ayrıca devrinin henüz bulamadığı bazı tınıları bile keşfetme olanağına kavuşmuştur. Ülkesine özgün mazurka ve polonezleri folklor statüsünden çıkarıp sanat düzeyine yükselten bestecisidir.

Arthur Rubinstein, Chopin için "Piyanonun canı ve ruhu" tanımını yapmıştır. 1837 yılında Chopin devrin tanınmış Fransız yazarı

George Sand ile tanışır. Bu iki sanatçının daha sonra duygusal boyutlar taşıyan ilişkileri yaklaşık 9 yıl sürdü.

Aşırı duygulu, içedönük kişiliği ile ince hastalığa uyan bir sanatçı görünümü veren Chopin hakikaten tüberküloza yenik düşmüş ve Polonya'dan gelen kız kardeşinin dizlerinde 39 yaşında iken 17.10.1849 tarihinde Paris'te vefat etmiştir. Cenazesinde kendi bestelediği Cenaze Marşının 2. Piyano Sonatı, 3. Bölümünü değil, Mozart'ın Requiem'inin çalınmasını istemiştir. Yine isteği üzerine Bellini'nin yanına gömülmüştür^(19,20,21,22).

MIKHAIL GLINKA

01.06.1804 Smolensk - 15.02.1857 Berlin

Rusya'da ilk klasik müzik bestecisidir ve Rus klasik müziğinin babası sayılmaktadır. Glinka'nın müziği bir süre yaşadığı ve çalıştığı İtalya'da Rossini'nin opera müziğinden büyük oranda etkilenmekle birlikte aslında Rus halkının müziksel zevklerine doğrudan doğruya hitap etmektedir. Glinka'nın besteleri kendisinden sonra gelen tüm Rus bestecilerinin üzerinde büyük etki yaratmıştır. Bunlar arasında en önemlileri olan Rus Beşleri adı verilen besteciler Glinka'nın eserlerini kılavuz olarak alarak Rusya'ya özgün bir klasik müzik stili geliştirmişlerdir.

Tüm hayatı boyunca sağlığı ile ilgili olarak devamlı kaygılanması ve çevresindeki tüm hekimlere danışması ile tanınır. 1830 yılında doktorlarının tavsiyesi üzerine İtalya'ya gitti. Orada Mendelson ve Hector Berlioz gibi virtüözlerle tanışma fırsatı buldu. Daha sonra tekrar Saint Petersburg'a döndü. İlk operası olan "Ivan Susanın"ın ilk galası 9 Aralık 1836'da yapıldı. İkinci operasında ünlü Rus şairi Puskin'den esinlendi ve onun "Ruslan ile Ludmilla" isimli şiirini konu olarak besteledi.

Sonraki yıllarda Paris ve Berlin'de kaldı. 15 Şubat 1857'de Berlin'de yakalandığı pnömöniden kurtulamayıp hayata gözlerini yumdu. Birkaç ay sonra naaşı Saint Petersburg'a götürülerek orada gömüldü^(23,24).

GIOACCHINO ROSSINI

29.02.1792 Pesaro - 13.11.1868 Paris

29.02.1792 tarihinde Florensa'nın yakınında Pesaro adlı küçük bir kasabada dünyaya geldi. Annesi opera sanatçısı, babası ise korno çalan bir müzisyendi. Daha ilk yıllarda müziğe ilgi duyan, güzel şarkı söyleyen bu çocuğa kasaba halkı "Pesaro Kuğusu" ismini veriyordu⁽²⁵⁾.

Erken Romantik Dönem İtalyan bestecileri arasında sayılan Rossini 18. yüzyıl ulusal opera müziğinin yükseliş dönemini tamamlamış, İtalya ve dünya operaları için zemin oluşturmuş, "Wilhelm Tell" operasında sanat tarihi için yeni bir sayfa açarak İtalyan romantik operasının temelini atmıştır.

Bugün hepimiz Rossini'yi 24 yaşında Roma'da sergilenen "Sevil Berberi" operası ile tanımaktayız. Bu ünlü bestecinin hayatı kronik gonore ile mücadele etmekle geçti. Bu hastalığa 15 yaşında iken yakalandı⁽⁷⁾.

Daha sonraki yıllarda hassas bir ruha sahip sanatçıyı çok sarstı. 39 yaşına geldiğinde beste yapmak aktivitesi sona erdi. 1867 kışında astımdan rahatsızlandı. Ekim ayında kolonda bir apse tanısı aldı. Cerrahi bir işlem yapıldı. Kolon kanseri olduğu şüphesi hep bir soru olarak kaldı. Cerrahi yarısı bakteriyel inflamasyon ile sakrum ve uyuğu kadar ilerledi. Rossini ciddi sepsis atakları geçirmeye başladı. Sonunda 13 Kasım 1868 tarihinde ciddi sepsise bağlı olarak vefat etti⁽⁷⁾.

Anavatanından uzakta, Paris yakınlarında Passy'de toprağa verilen Rossini'nin mezarı 1887 yılında bir çok devlet adamı ve sanatçının önünde açıldı. Kemikleri İtalyan hükümetine teslim edildi. Böylece büyük sanatçı son uykusunda anavatanı toprağına kavuştu^(7,26,27).

GEORGE BIZET

25.10.1838 Paris - 03.06.1875 Paris

Romantik Dönem bestecilerinin en önemlilerinden biri olan Bizet, Paris yakınlarında orta halli bir ailenin çocuğı olarak dünyaya geldi. Tıpkı Mendelson, Mozart ve Schubert gibi dahi çocuktur. Müzik yeteneğini ilk olarak amatör bir müzisyen olan annesi fark etti. 17

yaşında ilk senfonisini besteledi. 19 yaşında genç besteciler için önemli olan Roma ödülünü kazandı. Piyano çalmadaki ustalığı büyük piyanist ve besteci Franz Liszt'in hayranlığını kazanıyordu. İtalya'dan döndükten sonra 1863 yılında "İnci Avcıları" operasını besteledi. 1872 yılında Alphonse Daudet'in L'arle'sienne (Arles'li kız) isimli tiyatro eserine sahne müziğı yazdı⁽⁷⁾.

Prosper Merimee'nin Carmen isimli romanından esinlenerek bu romanı operaya uyarladı. İlk gençlik yıllarında Roma'ya gittiğinde başlayan ateşli boğaz ve eklem ağrıları daha sonraki dönemlerde hep sorun olmaya devam etti. Boğaz ağrısının ateşli nöksleri (angines extremement compliqu'ess) kendini halsiz düşürüyor ve beste yapmasının zorlaştırıyordu⁽⁷⁾.

Carmen operasını yazdığı esnada bir tonsillit atağı geçiriyordu. İlk gösteri 3 Mart 1875'de sergilendi. Bizet sol kulağının altındaki apse ve eklem ağrıları nedeniyle bu gösteriye gidemedi. 27 Mayıs 1875'de eşi ile birlikte Paris yakınlarındaki Bougival'e dinlenmek için gitti. Burada kendini iyi hissederek sıcak bir gün yürüyüş yaptı ve sonrasında Seine nehrinde bir banyo aldı. Ertesi gece yükselen ateş ve şiddetli eklem ağrıları kendisini halsiz bıraktı. Bu arada ilk temsili pek beğenilmeyen Carmen 30 kez tekrarlanmış ve dünya çapında bir başarı kazanmıştı^(28,29,30,31).

Ünlü besteci Çaykovski'nin "Eminim 10 yıl sonra Bizet'in Carmen'i dünyanın en iyi operası olacak" sözleri sanki bir kehaneti ortaya koyuyordu. 30 Mayıs gecesi bir kalp krizi geçirdi. Sonunda 3 Haziran 1875 tarihinde septik şoka bağlı olarak sabah saat: 03.00'da hayata gözlerini yumdu^(7,29).

BEDRICH SMETANA

02.03.1824 Bohemya - 12.05.1884 Prag

Modern Çek müziğinin kurucusu olarak kabul edilen besteci, piyanist ve orkestra şefidir. Müzik tarihindeki ilk milliyetçi bestecilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

İlk müzik eğitimine kemancı olarak babasından alan Smetana değişik yerlerde dolaştıktan sonra 1843 yılında Prag'a gelir ve burada

müzik öğretmenliğine başlar. 1854 yılında büyük hayranlık duyduğu Franz Liszt ile tanışma fırsatı buldu.

İlk operaları Bohemya insanının karakterlerini yansıtan yapıtlardır. "Bohemya'daki Brandenburg'lar" ve "Satılmış Nişanlı" bunlara örnektir. Bestelediği altı senfonik şiirin tümüne vatanım (Ma' Vlast) ismini verir. Bu eserler Bohemya topraklarını, tarihini ve masallarını betimleyen senfonik yapıtlardır. Bunların arasında en önemlisi ve tanınanı ise, ülkeyi baştan başa geçen akarsuyun adını taşıyan Vltava (Moldau) 1874 yılında bestelenmiştir.

1866-1874 yılları arasında Prag'daki Çek Ulusal Operasını yöneten ünlü besteci 1870 yılında işitme yetisini kaybeder. 1882 yılında ise yakalandığı sifiliz hastalığı onun sağlığını büyük oranda bozar. Ruhsal bir bunalım geçirir. Akıl hastanesine yatırılır. 12 Mayıs 1884 tarihinde bu hastanede hayata gözlerini yumar. Ölümünden sonra milli kahraman olan Bedrich Smetana tüm Çek bestecilerinin esin kaynağı olmuştur^(32,33,34).

PYOTR ILYIÇ ÇAYKOVSKI

07.05.1840 Vatsink - 06.11.1893 Petersburg

Ural dağlarındaki bir maden işletmesinin bulunduğu Vatsink şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası maden mühendisi idi. Yaşamı boyunca kendisine yakın bulduğu besteci Mozart olacaktır. 5 yaşında piyano çalmaya başlar. 1850 yılında ailesi Çaykovski'yi Saint Peterburg'daki İmparatorluk Hukuk Okuluna göndermeye karar verdi. Bu okul daha çok küçük soylu ve seçkin tabakanın çocuklarına hitap ediyordu. Okula giriş yaşı 12 olduğu için Çaykovski ailesinden 1,300 km uzakta okulun hazırlık sınıfında 2 yıl okudu. Daha sonra 7 yıl İmparatorluk Hukuk Okulunda okudu. 1861 yılında Saint Petersburg Konservatuarına yazılır. Burada aldığı formal eğitim kendisine dönemin Rus Beşleri olarak anılan ve genç Rus bestecilerinden oluşan ulusalcı akımdan ayırır^(35,36,37).

1875'te seslendirilen 1.Piyano Konçertosu, 1876'da sahnelenen " Kuğu Gölü Balesi" ile büyük başarı kazanmıştır. 5. Senfoni ilk kez 1888'de, "Uyuyan Güzel Balesi" ise 1889'da sahnelenmiştir. 1892'de ise 6.Senfoni (Patetik) besteledi ve "Fındıkkıran Balesini" yazmaya başladı.

Her ne kadar önemli başarılarla imza atsa da hayatı hep fırtınalı geçmiş, duygusal anlamda kendisini hiç güvende hissetmemiştir. Yaşamı boyunca hep kişisel krizlerle uğraşmış, zaman zaman depresyona girmiştir. Bastırılmış eşcinsel kimliği, bunun açığa çıkma korkusu, kötü evlilik hayatı nedenler arasında sayılabilir.

Saint Petersburg'da kolera salgını olduğu dönemde suyu kaynatmadan soğuk içmesi nedeniyle koleraya yakalanmıştır. Bir diğer görüşe göre ise bir soylunun yeğeni ile olan eşcinsel ilişkisinin ortaya çıkması korkusu ile kendisini arsenikle zehirlediği ileri sürülmektedir. 53 yaşında Sain Petersburg'da hayata gözlerini yummuştur^(35,36,37).

GUSTAV MAHLER

07.07.1860 Kalisch - 18.05.1911 Viyana

Yahudi asıllı Avusturya'lı besteci, orkestra şefi Gustav Mahler romantik gelenekleri özetleyen ve 20. yüzyıl müzik sanatının gelişimi için geniş ufuklar açan bir büyük bestecidir. Geç romantizm dönemi ile modernizm arasındaki geçiş döneminin en büyük bestecisi olarak kabul edilir. Yaratıcılığının ana alanını senfoniler ve şarkılar oluşturur.

Mahler genç yaşlardan itibaren Prag, Leipzig, Budapeşte, Hamburg gibi şehirlerde orkestra şeflikleri görevlerini üstlendi. Sonunda 1897'de Viyana Royal Opera'ya şef olarak atandı. 1902 yılında evlendi. Evliliğinden itibaren Mahler'in sağlığı hiç iyi gitmedi. Tatilleri hep problemlili oldu.

Mahler'in müzik yaşamında ilk döneminde 4 senfoni yer alır. Viyana operasında görev aldıktan sonra 5. Senfoni ve 7. Senfoni yazar. Bu iki senfoninin arasında "Trajik Senfoni" olarak tanımladığı 6. Senfoni yer alır. Bunları takiben anıtsal bir özellik taşıyan 8. Senfoni gelir. Çalışması için çok enstrüman gerektiğinden "Binler Senfonisi" olarak da anılır. Müzik yaşantısının son döneminde ise yaptığı "Yeryüzü Şarkısı" gerçek bir senfoni niteliğindedir. Ancak batıl inançları nedeniyle Beethoven ve Bruckner örneklerinde olduğu gibi ölümünden önceki son senfoni olacağı endişesi ile bu eserine "Dokuzuncu Senfoni" adını vermiştir. Onuncu Senfoni ise bitmeden taslak halinde kalmıştır.

Ünlü besteci Şostokoviç "Gustav Mahler"ı

yalnız bir orkestra şefi gibi değerlendirmek ne büyük haksızlıktır. Mahler orkestra yöneticisi olduğu kadar dahi bir senfonisttir. Bizi onun müziğinde fetheden derin insan sevgisi ve felsefi fikirleridir” demiştir. 5 Temmuz 1907 tarihinde büyük kızı Maria’yı yaz tatilinde Kızıl hastalığından kaybetti. Mahler ve karısı Alma perişan olmuşlardı. Alma kalp ağrılarından şikayet ediyordu. Çağrılan doktor kendisinde bir şey bulamadı. İstirahat tavsiye etti. Mahler de bu doktora muayene olmak istedi. Kendisine ciddi bir hastalığı olduğu söylendi. Bu sözler Mahler üzerinde bir bomba etkisi yarattı. Bir daha asla düzelmedi^(38,39).

1907 yılında Viyana’daki görevinden emekli oldu. Aldığı bir teklif üzerine New York Metropolitan Opera’sında Baş Orkestra Şefi olarak göreve başladı. Burada 10. Senfoniye başladı, fakat asla bitiremedi. New York’ta 11 Şubat 1911 tarihinde hastalandı. Şiddetli bir boğaz ağrısı ve ateşle birlikte dolaşım yetmezliği oluştu.

Aile doktorları olan Dr. Fraenkel Mount Sinai Hospital’den Dr. Emmanuel Lipman’dan konsültasyon istedi. Dr. Lipman Mahler’den endokarditis lenta olduğunu saptadı. Kalp kapaklarının streptokoksik enflamasyonu olan bu hastalık konusunda Mahler’i bilgilendirdi ve prognozu hakkında bilgi verdi. Son ümit çığıışı ise Nobel Ödüllü dünyaca ünlü bakteriolojist Dr.İlga Metchnikov ve iyi tanınan infeksiyon hastalıkları uzmanı Dr. Fernard Widal’dan geldi. Aile bu hekimlerle görüşmek için vapurla Avrupa’ya döndüler. Paris’e gittiler. Ama tatil olması nedeniyle bu doktorları bulamadılar. Bunların yerine Pasteur Enstitüsünden Dr. Andre Chartemesse onları karşıladı. Kan kültürü sonucu net bir şekilde ortaya koydu. Mahler Viyana’da ölmek istedi. Orient Ekspres ile Viyana’ya gittiler. Sonunda 18 Mayıs 1911 tarihinde morfinle ağrıları durdurulmaya çalışılan Mahler uzun bir agoni döneminin ardından Viyana’da hayata gözlerini kapadı. 1913 yılında Arnold Schönberg, Gustav Mahler anısına Prag’da düzenlenen törende “10. Senfoni ile Mahler bizlere bir şeyler anlatmak istemişti. Beethoven ve Bruckner’de olduğu gibi. Bilmediğimiz bazı şeyleri aktarmak dileğinde idi” demiştir^(38,39,40).

ALEXANDER SKRIABIN

06.01.1872 Moskova - 27.04.1915 Moskova

Erken Modern Dönem besteciler arasında en çok yenilikçi özellikleri taşıyan kişi olmuştur. Müziğinin zengin evrensel içeriği romantik duygularla birlikte kahramanlık ve dramatik öğelerle birleşerek Rusya’nın devrim öncesi fırtınalı atmosferini yansıtır. En çok etkilendiği bestecilerin başında Chopin gelmiştir⁽⁴²⁾.

Skriabin annesi öldüğü, babası diplomat olduğundan ve sıklıkla yurt dışında bulunduğundan teyzesi tarafından yetiştirilmiştir. Teyzesi onun müzikal yetilerinin gelişmesine katkıda bulunmuş.

1903-1904 yıllarında 5. Senfoni’yi, daha bilinen adıyla “Prometheus”u bestelemiştir. Bu çalışma Skriabin’in müzikal düşüncelerini ve ideallerini ortaya koyması açısından son derece önemlidir.

Hipokondriak bir yapıya sahiptir. 23 yaşında sağ elinde şiddetli bir tendon inflamasyonundan şikayet eder. Bu aslında piyanistlerde parmakların aşırı ekstansiyonuna bağlı olarak gelişen bir durumdur. Kendi hayatını piyanoya adanmış bir insan için bunu hayatının sonu gibi algılar. İnfeksiyonlardan çok korkardı. 1915 yılının Nisan ayında üst dudağının sağ tarafında bir apse oluştu. Bu arada ateşi yükseldi. Buna rağmen 2 Nisan’da resitalini gerçekleştirdi. Bu onun son resitali oluyordu. Ailesi yanında idiler. Moskova’daki doktorlar bu bölgenin kesilip çıkarılmasını önerdiler. İşlem gerçekleştirildi. Fakat sürpriz bir şekilde apse kapsamı gelmedi. Skriabin’in kanı zehirlenmişti. 27 Nisan 1915 tarihinde sepsise bağlı olarak hayata gözlerini yumdu^(42,43,44).

Cenaze merasimine binlerce kişi katıldı. Sergei Rachmaninov da bunların arasında idi. Bu törenden sonra Rachmaninov büyük şehirleri kapsayan bir turne planladı ve buralarda Skriabin’in eserlerini yorumladı^(42,45).

ALBAN BERG

09.02.1885 Viyana - 24.12.1935 Viyana

Son dönem Romantik akımın en önemli isimlerinden biridir. 9 Şubat 1885’te bir kitapçının oğlu olarak Viyana’da doğdu. Kitap satıcısı olarak çalıştığı 1904 yılında ünlü kompozitör Arnold Schönberg ile tanıştı ve hayatı değişti.

Hocasından armoni teknikleri, courterpoint ve kompozisyon konularında eğitim almaya başladı. 2.Viyana Okulunda Mahler, Schönberg, Von Webern ve diğer ustalar Alban Berg'in müzik kariyerinin gelişmesinde ve kendine özgün tarzın oluşmasında olumlu katkılar sağladılar. Bu okul bir zamanlar Bach, Beethoven, Brahms gibi üstün nitelikli kompozitörleri yetiştirmiş bir okuldu⁽⁴⁾.

Bu eğitimlerin sonucunda Alban Berg Opus I Piyanosonatu b minor'ü besteledi. Tarih 1907 ve 1908 idi. Konservatif formal şemalardan farklı olarak giriş bölümüne yenilikler getirdi. İlk kez kendine özgü motiflerle süslenen bir besteyi kaleme aldı.

Ünlü Alman Yazar George Büchner'in "Woyzeck" isimli eserinden esinlenerek yarattığı "Woyzeck" operasını Avusturya ordusunda görev yaptığı sırada yazmaya başladı. Bu eser müzik tarihinin de ilk atonal opera olma özelliği taşır ve 20. yüzyıl müziğinin en önemli yapıtlarından biri olarak kabul edilir. Bu opera ile çok meşhur oldu. İlk kez 1925 yılında Berlin'de sergilendi. Çok para kazandı. Bir süre sonra nazizm güçlenmesi ile şartlar değişmeye başladı. Alban Berg gözden düşmeye başladı⁽⁴⁶⁾.

Hayatı boyunca bedeninin zayıflığından hep şikayet etti. 23 Haziran 1900 tarihinden henüz 15 yaşında iken ilk ve şiddetli astma atağını geçirdi.

1935 yazında Violin Konçertosunu tamamlamak üzere iken omurgasında alt taraflarda bir böcek ısırığı fark etti. Sonra bu bölge kızardı, şişti, apse oldu. Hemen cerrahi drenaj ile tedavi edilmeye çalışıldı. İlk günlerde belirgin bir düzelme oldu. Kısa bir süre sonra şikayetleri tekrarladı ve bu kez ciddi bir şekilde hastalandı. Sepsis tanısı konuldu. Öldürücü mikroplarla zehirlenen Alban Berg 24 Aralık 1935 tarihinde multi-organ yetmezliği ile çok verimli olabileceği bir çağda Viyana'da hayata veda etti^(46,47).

OTTORINO RESPIGHI

09.07.1879 Bologna - 18.04.1936 Roma

Çağdaş İtalyan müziğinin klasik bestecilerindendir. Dünya çapında ün kazanmış senfonik eserleriyle İtalya'yı tekrar enstrümantal müziğe kavuşturmuştur.

İlk müzik eğitimini bir piyano öğretmeni

olan babasından almıştır. 1900 yılında Rusya'ya giderek Saint Petersburg'daki Rusya Kraliyet Tiyatrosunda Rimsky-Korsakof'un yanında sürdürmüştür. Bir dönemde Almanya'da Max Bruch ile çalışma olanağına kavuştu.

İlk önemli eseri 1917 yılında sergilenen "Roma Çeşmeleri"dir. "Feste Romana" triolojisi'nin 3.parçası olarak Arturo Toscanini yönetiminde New York Filarmoni Orkestrası tarafından 1929 yılında çalındı.

Respighi klasik öncesi dönemin müziği ile dansları 19. yüzyıl son dönemin müziğini harmonize eden bir özelliğe sahipti. Orkestrasyon yeteneği ve arajanlarındaki renklilik kendine özgüdür^(48,49,50).

1935 Yılı'nın sonunda Shakespeare'den esinlenerek "Lucrese" isimli operasını besteledi. O sırada izah edemediği bir yorgunluğu vardı. Bu bakteriyel infeksiyonun yavaş ilerlemesi ile ilgili idi. Ocak 1936'da endokarditis lenta tanısı kondu. Kan kültüründe *Streptococcus viridans* izole edildi. Mart ayında "Lucrese"nin son bölümlerini yazdı. Bu esnada Gerhard Domagk protosili bulduğunu yayınladı. Son günlerinde Respighi hâlâ Berlin'den gelen sülfamidlerle tedavi edilmeye çalışılıyordu. Ancak başlanan tedavi etkili olmadı. Muhtemelen sepsis çok ilerlemişti. 18 Nisan 1936 tarihinde sabah 6'da septik şoktan hayata gözlerini kapadı. Agoni dönemi aynen Beethoven ve Mahler'de olduğu gibi fırtına, yağmur ve şimşeklerle dolu geçti. Gözlerini yumduğunda dışarıda bir bülbül şakıyordu^(48,49,50).

Dünyaca ünlü yazar Umberto Eco'nun 18 Nisan 1999 tarihinde The New York Times'te yayınlanan makalesinde bakın neler söylüyor: "Dedem 1918 yılında 40 yaşında iken Avrupa'nın büyük bölümünü kasıp kavuran ve halk dilinde İspanyol gribi olarak bilinen bir virütik hastalığa yakalanmıştı. Bir hafta içinde 3 uzman doktorun çabalarına rağmen öldü. 1972 yılında bu kez ben de 40 yaşında İspanyol gribine benzeyen bir ciddi hastalığa yakalandım. Penisiline teşekkür etmek isterim, bir hafta sonra iyileştim ve ayağa kalktım. Atomik enerjiyi, uzaya seyahati ve bilgisayarları neden unuttuğumuzu anlamak çok kolay. Ben çağımızın en önemli buluşunun penisilin (ve daha genelde tüm bu ilaçların eskiden insanların 50 veya 60 yaşlarında ölümlerine bugün

80 yaşına kadar yaşamasının sağladığı) olduğu konusundaki düşüncemde ısrarlıyım”.

Geriye dönüp baktığımızda bu ölümsüz bestecilerin günümüz koşullarında başta antibiyotikler ve diğer tedavi seçenekleri göz önüne alındığında daha uzun ve sağlıklı yaşamaları mümkün olacaktı. Bunun tabii sonucu olarak da bu ölümsüz besteciler belki bizlere daha bir çok değerli eseri kazandırma olanağına kavuşacaklardı.

KAYNAKLAR

1. Griffiths P. Batı Müziği'nin Kısa Tarihi, 2.baskı, s.1-3, Çeviren M.Halim Spatar, Türkiye İş Bankası Yayınları 2, İstanbul (2011).
2. İlyasoğlu E. Zaman İçinde Müzik, 9.baskı, s.13-4, Remzi Kitabevi, İstanbul (2009).
3. Say A. Müzik Nedir, Nasıl Bir Sanattır? 2.baskı, s.27, Evrensel Basın Yayın, İstanbul (2010).
4. Mimaroğlu İ. Müzik Tarihi, 9.baskı, s.15-6, Varlık Yayınları, İstanbul (2011).
5. Simple. Wikipedia.org/wiki/music.
6. en wikipedia.org/wiki/Classical-music.
7. Rietschel E Th. Immortal Music and Deadly Germs, Part 1, p.21-5, Escmid News 3 (2002).
8. <http://en.wikipedia/Hans-Leo-Hassler> 24.01.2012.
9. <http://tr.wikipedia/Jean-Baptiste-Lully> 24.01.2012.
10. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.36-8, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
11. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.36-38***, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
12. mhtml:file:///C:\Documents and Settings\Administrator\Dekstop\Carl Maria vo... 02.08.2011.
13. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.45-8, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
14. mhtml:file:///C:\Documents and Settings\Administrator\Dekstop\Franz Schube... 02.08.2011.
15. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.32-5, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
16. mhtml:file:///C:\Documents and Settings\Administrator\Dekstop\NicolaiPag... 02.08.2011.
17. İlyasoğlu E. Zaman İçinde Müzik, 9.baskı, s.151-2, Remzi Kitabevi, İstanbul (2009).
18. mhtml:file:///C:\Documents and Settings\Administrator\Dekstop\Gaetano D... 02.08.2011.
19. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.62-6, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
20. Mehtiyeva N. Konser Kılavuzu, Genişletilmiş 2.baskı, s.80-2, Bilkent Üniversitesi, Ankara (2008).
21. Kurbanou B. Çok Sesli Müziğin Unutulmazları, 1.baskı, s.101-23, Ajans Güler, Ankara (2010).
22. mhtml:file:///C:\Documents and Settings\Administrator\Dekstop\Frederic Chop... 02.08.2011.
23. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Mihail-Glinka> 24.02.2012.
24. Mehtiyeva N. Konser Kılavuzu, Genişletilmiş 2.baskı, s.127, Bilkent Üniversitesi, Ankara (2008).
25. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.39-41, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
26. mhtml:file:///C:\Documents and Settings\Administrator\Dekstop\Giacchino R.. 02.08.2011
27. İlyasoğlu E. Zaman İçinde Müzik, 9.baskı, s.148-50, Remzi Kitabevi, İstanbul (2009).
28. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.105-7, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
29. mhtml:file:///C:\Documents and Settings\Administrator\Dekstop\Georges Bizet... 02.08.2011.
30. Rietschel E Th. Immortal Music and Deadly Germs, Part 2, p.24-6, Escmid News 3 (2003).
31. Mehtiyeva N. Konser Kılavuzu, Genişletilmiş 2.baskı, s.53-7, Bilkent Üniversitesi, Ankara (2008).
32. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Bed %C5 %99 ich-Smetana](http://tr.wikipedia.org/wiki/Bed_%C5%99_ich-Smetana).
33. İlyasoğlu E. Zaman İçinde Müzik, 9.baskı, s.193-4, Remzi Kitabevi, İstanbul (2009).
34. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.90-3, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
35. Mehtiyeva N. Konser Kılavuzu, Genişletilmiş 2.baskı, s.83-95, Bilkent Üniversitesi, Ankara (2008).
36. Saydam A. Ünlü Müzisyenler-Yaşamları-Yapıtları, Genişletilmiş 4.baskı, s.112-6, Arkadaş Yayınevi, Ankara (1997).
37. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Pyotr-%C4 Bolyi-%C3%A7-%C3%87 caykovski](http://tr.wikipedia.org/wiki/Pyotr-%C4%Bolyi-%C3%A7-%C3%87_caykovski) 24.01.2011.
38. Rietschel E Th. Immortal Music and Deadly Germs, Part 1, p.24-6, Escmid News 3 (2002).
39. Mehtiyeva N. Konser Kılavuzu, Genişletilmiş 2.baskı, s.168-83, Bilkent Üniversitesi, Ankara (2008).
40. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Gustav-Mahler> 24.01.2012.

41. Rietschel E Th. Immortal Music and Deadly Germs, Part 1, p.25-6, Escmid News 3 (2002).
42. Rietschel E Th. Immortal Music and Deadly Germs, Part 1, p.24, Escmid News 3 (2002).
43. İlyasoğlu E. Zaman İçinde Müzik, 9.baskı, s.187-8, Remzi Kitabevi, İstanbul (2009).
44. mhtml:file:///C:/Documents and Setting\Administrator/Desktop/Alexader scr... 02.08.2011.
45. Mehtiyeva N. Konser Kılavuzu, Genişletilmiş 2.baskı, s.316-8, Bilkent Üniversitesi, Ankara (2008).
46. Rietschel E Th. Immortal Music and Deadly Germs, Part 1, p.25, Escmid News 3 (2002).
47. <http://en.wikipedia.org/wiki/Alban-Berg> 24.01.2012.
48. Rietschel E Th. Immortal Music and Deadly Germs, Part 1, p.26, Escmid News 3 (2002).
49. <http://tr.wikipedia.org/wiki/ottorino-Respighi> 16.02.2012.
50. Mehtiyeva N. Konser Kılavuzu, Genişletilmiş 2.baskı, s.254-8, Bilkent Üniversitesi, Ankara (2008).
51. Eco Umberto. Best Invention; How the Bean Saved Civilization, The New York Times, April 18, New York (1999).

Genel Oturum 1 sunuları

KOLİSTİN

Yöneten: **Lütfiye MÜLAZIMOĞLU**

- Kolistin: Endikasyon ve klinik kullanımı
Oral ÖNCÜL
- Kolistimetat sodyum ve kolistin
farmakokinetiği-farmakodinamisi
Lütfiye MÜLAZIMOĞLU
- Kolistin toksisitesi
Ali MERT